

Consonants persistents i consonants evolutives, per PERE BARNILS.

I

En la fonètica històrica del català, al costat de les regles múltiples (no tant, però, com en altres idiomes romànics més estudiats i d'evolució més complexa) que correntment formulem per ço que concerneix al desplegament de les consonants, n'hi ha una que podríem dir que es repeteix : la de la conservació de les consonants M, N, R, i L. I en formular-la així, a ningú s'ocorre demanar-se, o almenys ningú s'ho demana d'una manera explícita, com és que les dites consonants no avancin ni reculin en la llur posició fonètica. El cas de vocalització freqüent de L davant de consonant (*palma-pauma; balb-baub*, etc.), així com el de la seva palatalització a la inicial (LACTE > *llet*; LAURUM > *llor*, etc.), resten de moment abstrets de la qüestió, com hi resten també algunes manifestacions esporàdiques que interessen a canvis soferts per M, N i R.

El fet és que, establerta la salvetat anterior, tenim «persistents» les nostres consonants M, N, R i L en una infinitat de casos i de posicions sillàbiques (*mà, ample, cama, fam, forma*, etc.; *net, fonda, esquena, son, arna*, etc.; *raig, farta, fera, cor, tendre*, etc.; *alia, mola, sal, merla*, etc.), en bon nombre dels quals altres consonants experimenten variacions d'importància. Recordem, per exemple, la sort de -P- convertint-se en *b* (CIPUM > *ceba*), la *t* en *d* (CATENA > *cadena*) la *k* en *g* (VERRUCA > *verruca*), la *ct* en *et-it* (LECTUM > *llet*), etc. Posats a explicar-nos, doncs, la persistència de M, N, R, L, no sabríem trobar altra orientació que la que es desprèn de llur caràcter vocàlic. Co és : La M, N, R, L persisteixen perquè com a consonants les més acostades fonèticament a les vocals, com a consonants de naturalesa vocàlica, participen primordialment de la sort conservadora de les mateixes vocals. Voldríem, però, que aquest enunciat sumaríssim d'ex-

plicació plausible no fos interpretat pas en el sentit següent : Posat que en català les vocals per regla general es conserven (*pare, terra, fill, home, fum*), també es conservaran les consonants M, N, R, L. No. Això seria per ventura anar encara massa enllà, per bé que no gosàriem pas negar «a priori» i en absolut tota relació que pogués establir-se fonamentadament entre la sort dels dos grups de fonemes.

L'enunciat de l'apartat anterior vol desentendre's, doncs, de la conservació de les vocals catalanes i significa que les consonants M, N, R, L, revestint com revesteixen un caràcter vocàlic, semblen trobar-se, per aqueix sol fet, en un punt infranquejable d'evolució, si no és també de caràcter vocàlic. És a dir, que aquestes consonants o segueixen essent ço que eren, ço que són, o esdevenen fatalment vocals precises. Pensem en el cas més amunt alludit de L + CONS. > u. De no persistir com a consonants o no avançar en aquest sentit fins al terme vocàlic, el resultat probablement és la llur desaparició (pensem en el cas de -R-desapareixent del parlar central), car, els casos isolats de m tornant b (*matafaluga-batafaluga*) o de n tornant d (*dingú-ningú*); més que canvis evolutius, són fenòmens d'assimilació (?) o de distorsió d'imatges.

Però, és que no són únicament la m, n, l, r les consonants que persisteixen en l'idioma. Hi ha, per exemple, la p la t i la k que, bé que trasmudades en b, d, g en posició intervocàlica (*saber < SAPERE, roda < ROTA, sega < SICAT*, etc.), ens les trobem com a p, t, k a la inicial, amb perfecte assentiment de tothom i sense tampoc demanar-nos, com en la m, n, l, r, res concernent a una explicació plausible d'aquella vitalitat tan ferma. ¿No és ben estrany que les dites consonants plosives sordes adés esdevinguin sonores, adés romanguin sordes? És la posició dintre del mot, se'ns dirà. Perfectament; ja guanyem alguna cosa, si no ens donem per totalment satisfets. Però, ¿i què vol dir això de «la posició dintre el mot o la paraula? Car, ben afonada la qüestió, hi trobarem per ventura una orientació explicadora del fenomen. Algú ha dit, parlant de la sonorització de p, t, k intervocàliques en el francès, que el cas era atribuïble a assimilacions recíproques. Ho podríem, de moment, admetre també per al català i quasi per a totes les llengües que manifestessin situacions anàlogues.

Si, mantenint present aquest assaig d'explicació, volem ara abordar-ne un per a les mateixes consonants que es conserven a la inicial, haurem de convenir que una evolució en aquell sentit (deixem a part els exemples isolats de fonètica sintàctica (?) *el cavall* > *el gaval*) no pot realitzar-se, per ço com manca un element vocàlic que pugui condicionar l'assimilació recíproca. Això equival a dir que les consonants inicials es conserven perquè són més fortes (de major intensitat en la imatge mental?) que la vocal següent, sobretot si aquesta vocal, en paraules polisil·làbiques, ofereix, com en català, una minva qualitativa i quantitativa de caràcter.

Una replega dialectal degudament classificada i la seva comparació amb casos anàlegs d'altres idiomes, ens orientaria per ventura sobre ço que pugui haver-hi d'equivocat o de definitiu en l'esbós que acabem de fer del problema.